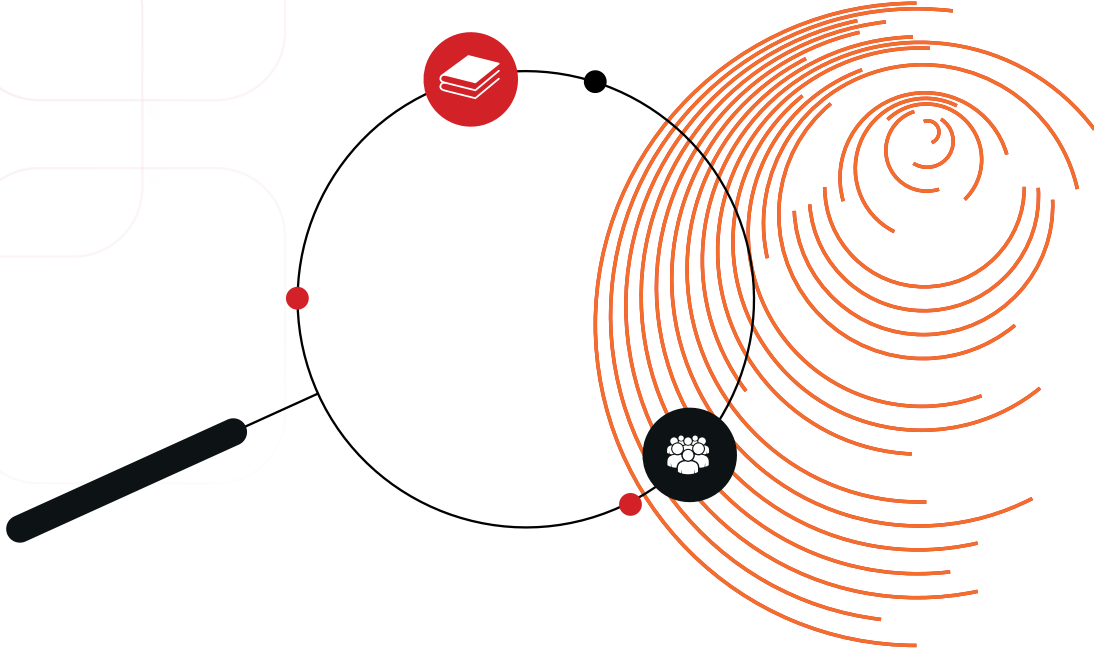

OCAK 2026 | Aylık

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

EĞİTİM ARAŞTIRMALARI

- Öğrencilerin Geri Bildirime Yaklaşımları: Örtük Profil Analizi
- Rubriklerin Biçimlendirici Amaçlarla Kullanımı: Başarıyı Etkileyen Uygulama Faktörleri
- Geri Bildirim Sürecine Öğrencilerin Etkin Katılımını Sosyal Bilişsel Perspektiften Yeniden Düşünmek
- Okul Temelli Değerlendirme: 13 Sınav Sisteminden Örnekler

TOPLUM ARAŞTIRMALARI

- Evden Çalışan Ebeveynlerde Yaşam ve İş-Yaşam Dengesi Memnuniyeti: Çalışma Süresi ve Çocuk Bakımı Sorumluluklarının Rolü
- İşverenler Çocuklu ve Çocuksuz Adaylara Nasıl Bakıyor?
- Çevrim İçi Bir Bağımlılık Eğitim Programına Katılan Aile Üyelerinin Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma

Editör

Amine Ertürk
Semra Gülen

Hazırlayanlar

Banu Zehir
Zeynep Yalçıntaş

Grafik Tasarım

Betül Berra Kurt

Enstitü Sosyal | Dünyadan Araştırma Gündemi

Ocak 2026

Yayın Türü

Bülten

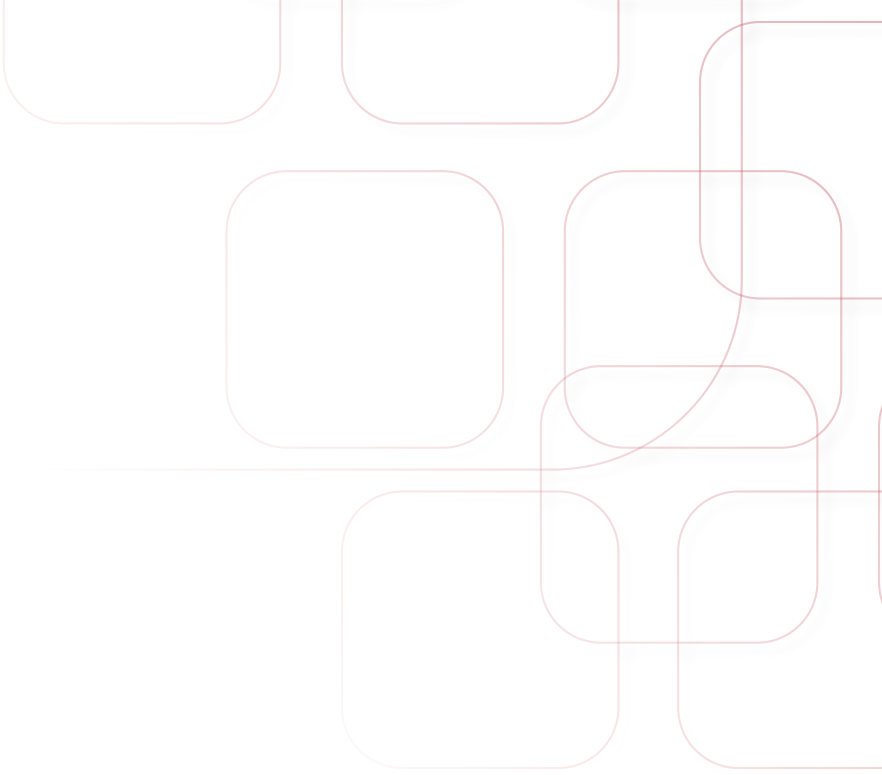
Yönetim Yeri

Burhaniye Mah. Hacı Reşit Paşa Sok. No.: 18
Üsküdar / İstanbul

İletişim

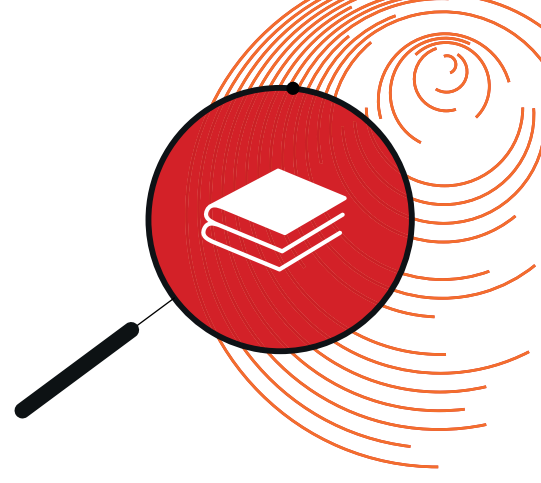
0216 422 00 22
www.enstitusosyal.org
info@enstitusosyal.org

Dünyadan Araştırma Gündemi, eğitim ve toplum bilimleri alanında akademik seçki sunan ücretsiz bir yayındır.

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

EĞİTİM

ARAŞTIRMALARI

EĞİTİM ARAŞTIRMALARI

- Öğrencilerin Geri Bildirime Yaklaşımları: Örtük Profil Analizi
- Rubriklerin Biçimlendirici Amaçlarla Kullanımı: Başarıyı Etkileyen Uygulama Faktörleri
- Geri Bildirim Sürecine Öğrencilerin Etkin Katılımını Sosyal Bilişsel Perspektiften Yeniden Düşünmek
- Okul Temelli Değerlendirme: 13 Sınav Sisteminden Örnekler

Assessment in Education: Principles, Policy & Practice

Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, eğitimde ölçme ve değerlendirme sistemleri üzerine çalışmalar yayımlayan hakemli bir akademik dergidir. Dergi; öğrenci başarısının değerlendirilmesine yönelik yeni yaklaşımları, farklı ülkelerde ve bağlamlarda uygulanan ölçme-değerlendirme politikaları ve uygulamalarını karşılaştırmalı olarak inceleyen uluslararası araştırmalara odaklanır.

1

Öğrencilerin Geri Bildirime Yaklaşımları: Örtük Profil Analizi

*Exploring Students' Receptivity to Feedback:
A Latent Profile Analysis*

Geri bildirim almak, akademik performans ve öğrenmenin pekişmesi üzerinde etkili bir araçtır. Ancak bu, her öğrencide aynı derecede etkili olmamaktadır; çünkü öğrencilerin bireysel özellikleri, geri bildirimini nasıl algıladıklarını ve uygulamaya geçirip geçiremediklerini belirleyen önemli faktörlerdendir. Bazı öğrenciler aldıkları geri bildirimden belirgin biçimde faydalanırken, bazıları bu bilgileri dikkate almamakta veya uygulamaya geçirmekte zorlanmaktadır. Alan yazında, geri bildirimin etkili olabilmesi için öğrencilerin geri bildirimle bilişsel, davranışsal ve duyuşsal düzeylerde etkileşime girmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak öğrencilerin geri bildirimle neden farklı tepkiler verdiğini açıklayan bütüncül bir çerçeveye ilişkin çalışmalar hâlen sınırlıdır. Bu çalışmada “öğretici geri bildirimle açıklık” (*receptivity to instructional feedback, RIF*) kavramı merkeze alınarak öğrencilerin geri bildirimini nasıl algıladığı, benimsediği ve çalışmalarında kullandığı, kişi temelli bir yaklaşımla (*person-centered approach*) incelenmiş; bu doğrultuda geri bildirimle daha açık ve kapalı olan öğrencilerin profilleri belirlenmiştir.

AMAÇ

Araştırmanın temel amacı, lise öğrencilerinin öğretici geri bildirimle açıklık düzeylerine göre farklı öğrenci profillerini belirlemek ve bu profillerin bilişsel yetenek, kişilik özellikleri, akademik başarı, yaş ve cinsiyet gibi bireysel özelliklerle ilişkisini incelemektir.

YÖNTEM

- **Araştırma Deseni:** Çalışma, nicel ve kişi temelli bir yaklaşımla yürütülmüş; örtük profil analizi (*latent profile analysis*) kullanılarak öğrencilerin geri bildirimle açıklık örüntüleri belirlenmiştir. Araştırma, daha geniş bir proje kapsamında yürütülen veriler üzerinde gerçekleştirilen ikincil veri analizine dayanmaktadır.
- **Katılımcılar:** Araştırmaya Almanya’da öğrenim gören toplam 1.800 lise öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 16,37’dir (14-21 yaş aralığı). Öğrenciler hem akademik ağırlıklı ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan liselerden (*gymnasium*) hem de

daha kapsayıcı bir eğitim sunan okul türlerinden (*gemeinschaftsschule*) seçilmiştir. Örneklem, farklı okul türlerini kapsayarak geri bildirim açıklığının çeşitli eğitim bağlamlarında nasıl şekillendiğini incelemeye olanak tanımıştır.

■ Veri Toplama Araçları:

a. Öğretici Geri Bildirime Açıklık

Ölçeği (RIF Scale): Öğrencilerin geri bildirimle yönelik eğilimlerini ölçmek için çok boyutlu RIF ölçeği kullanılmıştır. Öğrenciler beş ana boyut kapsamında öz değerlendirme yapmıştır: genel olarak geri bildirim açıklık, geri bildirim anlama (bilişsel alt boyut), geri bildirim uygulama (davranışsal alt boyut), geri bildirim almayı sevme/önemseme (deneyimsel tutum alt boyutu), geri bildirim faydalı görme (araçsal tutum alt boyutu). Bu boyutlar 5'li Likert (1 = *kesinlikle katılmıyorum*; 5 = *kesinlikle katılıyorum*) üzerinden ölçülmüştür.

b. Bilişsel Yetenek: Öğrencilerin genel bilişsel kapasiteleri, standartlaştırılmış figüratif akıl yürütme (şekilsel benzetme) testleriyle incelenmiştir.

c. Kişilik Özellikleri: Beş Faktör Kişilik Ölçeği (uyumluluk, sorumluluk, dışa dönüklük, nevrotiklik, yeniliğe açıklık) kullanılarak öğrencilerin kişilik profilleri belirlenmiştir.

d. Akademik Başarı: Öğrencilerin not ortalamaları ve yazma görevine ilişkin taslak ve revizyon performansları değerlendirilmiştir.

■ Veri Toplama Süreci:

İlk olarak, öğrencilerin bilişsel yetenekleri ve öğretici geri bildirimlere açıklık düzeyleri ölçülmüştür. Ardından öğrencilerden kısa bir yazılı metin oluşturmaları istenmiş ve sonrasında bu metin taslaklarına yapılandırılmış geri bildirimler verilmiştir. Geri bildirimler doğrultusunda öğrenciler metinlerini revize etmiştir. Son aşamada kişilik özellikleri, akademik başarıları ve demografik bilgilerine yönelik veriler toplanmıştır.

■ Veri Analizi:

Öncelikle RIF ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, bunu takiben öğrencilerin geri bildirim açıklık düzeylerine göre üç örtük profil belirlenmiştir. Ardından, öğrencilerin ait oldukları profili yordayan değişkenleri incelemek için çok terimli lojistik regresyon analizleri uygulanmıştır. Son aşamada, doğrulayıcı faktör analizinden ortaya çıkan farklı profillerdeki öğrencilerin yazılı metinlerini geri bildirim sonrasında ne ölçüde geliştirdiği karşılaştırılmıştır.

TEMEL BULGULAR

1. Geri Bildirime Açıklık Profilleri:

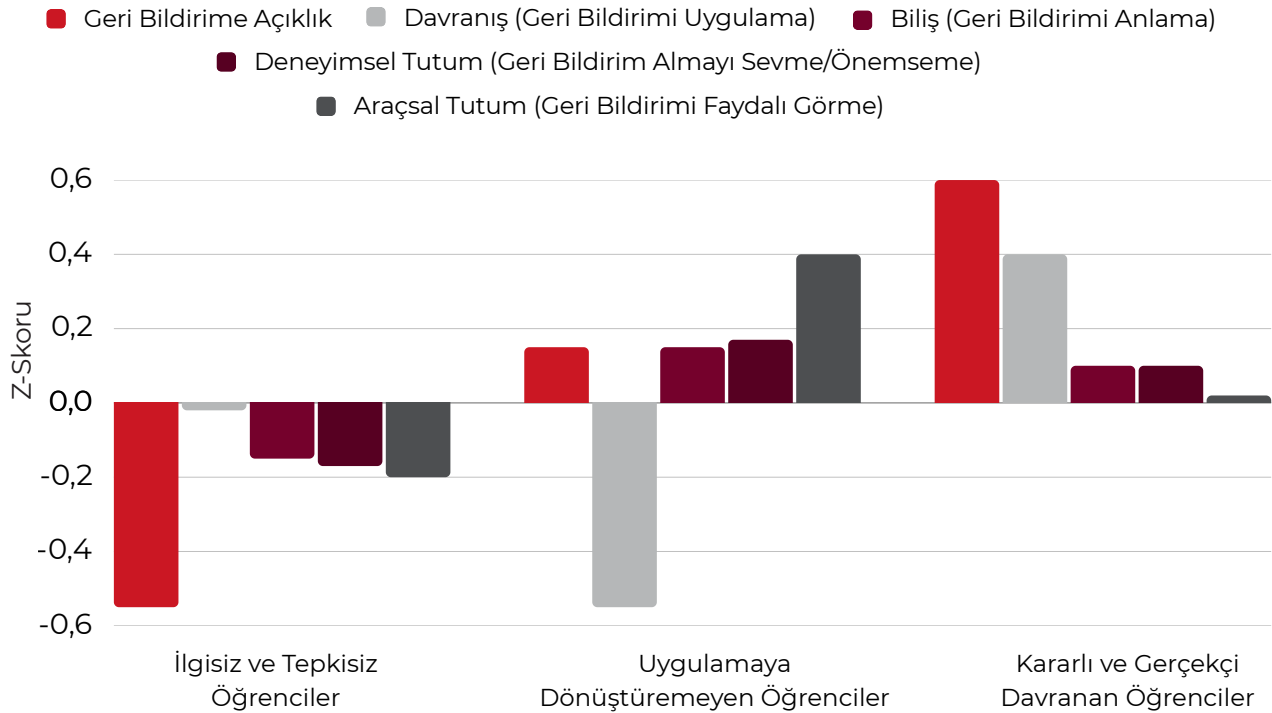
- Araştırmada, öğrencilerin öğretici geri bildirim açıklık düzeylerinin beş boyutta (genel olarak geri bildirim açıklık olma düzeyi, geri bildirim uygulama, geri bildirim anlama, geri bildirim almayı sevme/önemseme ve geri bildirim faydalı görme) farklı biçimlerde bir araya geldiği üç temel öğrenci profili belirlenmiştir (bk. Şekil 1.).

- a. İlgisiz ve Tepkisiz Öğrenciler (Indifferent Nonresponders):** Bu gruptaki öğrenciler, geri bildirim anlama ve uygulama düzeylerinde düşük performans sergilemekte; geri bildirim almayı sevme/önemseme ve geri bildirim faydalı bulma açısından da düşük düzeyde tutum göstermektedir. Bu profil, geri bildirim almaya ve bunu uygulamaya yönelik genel olarak isteksiz olan öğrencilerden oluşmaktadır.
- b. Uygulamaya Dönüştüremeyen Öğrenciler (Empty Promisers):** Bu öğrenciler geri bildirim faydalı bulduklarını ve geri bildirim almayı önemsediklerini ifade etmelerine rağmen, geri bildirim uygulama

konusunda zorlanmaktadır. Bu durum, geri bildirimye yönelik olumlu tutumlarının uygulamaya yeterince yansımadığını göstermektedir.

- c. Kararlı ve Gerçekçi Davranan Öğrenciler (Committed Realists):** Bu profil, geri bildirim anlama, uygulama, geri bildirim almayı sevme/önemseme ve bunu faydalı görme boyutlarının tümünde yüksek düzeyde performans gösteren öğrencilerden oluşmaktadır. Bu öğrenciler, geri bildirim hem kolaylıkla anlayabilmekte hem de etkili biçimde uygulamaya geçirebilmektedir.

Şekil 1. Üç Profil için Ortalama Z-Skorları

2. Profilleri Yordayan Kişilik Özellikleri

- Sorumluluk sahibi ve yeniliğe açık olma özellikleri, Kararlı ve Gerçekçi Davranan Öğrenci profilinde daha yaygındır.
- Bilişsel yeteneği ve uyumluluk düzeyi daha yüksek olan öğrenciler, geri bildirimlere daha açıktır.
- Yüksek nevrotiklik (depresyon, kaygı, duygusal tepkiselliğe meyilli olma), geri bildirim en az açık olan profilin güçlü bir yordayıcısıdır. Çünkü bu öğrenciler eleştiriye karşı daha hassaslardır.
- Geri bildirim daha kapalı profiller, daha dışa dönük ve görece daha büyük yaştaki öğrencilerdir.
- Öğrencilerin cinsiyeti, okul türü ve not ortalaması herhangi bir profilin içinde olmayı yordamamıştır.

3. Geri Bildirim Profilleri ve Performans:

- Kararlı ve Gerçekçi Davranan Öğrenciler ile Uygulamaya Dönüştüremeyen Öğrenciler, geri bildirim sonrası yazılarını İlgisiz ve Tepkisiz Öğrencilere kıyasla daha fazla geliştirmiştir. Ancak geri bildirim uygulayabilme

düzeyi yüksek olan Kararlı ve Gerçekçi Davranan Öğrenciler ile Uygulamaya Dönüştüremeyen Öğrenciler arasında bu konuda belirgin bir fark görülmemiştir.

- Bu bulgu, geri bildirim uygulamanın tek başına yeterli olmadığını, bilişsel ve duyuşsal boyutların da kritik rol oynadığını göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, öğrencilerin geri bildirim verdikleri tepkilerin homojen olmadığını ve geri bildirim süreçlerinin kişi temelli yaklaşımlarla ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, geri bildirim etkinliğinin yalnızca sunulan bilginin niteliğine değil, öğrencilerin geri bildirim açıklık düzeyleri ve bireysel özellikleriyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Buna göre, geri bildirim daha açık profiller yüksek bilişsel yetenek, uyumluluk ve sorumluluk özellikleriyle; geri bildirim daha kapalı profiller ise yüksek nevrotiklik ile öne çıkmaktadır. Bu sonuçlar, özellikle dijital ve otomatik geri bildirim sistemlerinde, farklı öğrenci profillerini dikkate alan uyarlanmış geri bildirim yaklaşımlarının geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Kaynak: Bahr, J. L., Höft, L., Lipnevich, A., Meyer, J., & Jansen, T. (2025). Exploring students' receptivity to feedback: A latent profile analysis. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 32(2), 212-230. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2025.2467676>

Rubriklerin Biçimlendirici Amaçlarla Kullanımı: Başarıyı Etkileyen Uygulama Faktörleri

Using Rubrics for Formative Purposes: Identifying Factors That May Affect the Success of Rubric Implementations

Rubrikler, öğrencilerin çalışmalarına ilişkin değerlendirme ölçütlerini açık biçimde tanımlayan, beklentilere dair bir standart belirleyerek öğrenmeyi destekleyen önemli bir araçtır. Biçimlendirici/öğrenmeyi destekleyici (*formative assessment*) amaçlarla kullanılan rubriklerin, geri bildirim, öz değerlendirme ve öğrenmenin düzenlenmesi süreçlerine katkı sağladığı düşünülmektedir. Ancak rubriklerin kullanımına yönelik bazı çalışmalar rubriklerin öğrenme çıktılarında belirgin iyileşmeler sağladığını gösterirken, bazıları sınırlı ya da etkisiz sonuçlara işaret etmektedir. Bu durum, rubriklerin etkisinin yalnızca kullanılıp kullanılmamasına değil, nasıl tasarlandığı ve nasıl uygulandığına bağlı olabileceğini düşündürmektedir. Bu doğrultuda çalışma, öğrenmeyi destekleme amacıyla kullanılan farklı rubrikler arasındaki etki farklılıklarını ve bu farklılıkların nedenlerini incelemek üzere, 15 yüksek nitelikli araştırmanın uygulama ve tasarım özelliklerini analiz etmiştir.

AMAÇ

Araştırmanın temel amacı, rubriklerin öğrencilerin akademik performansını

desteklemede etkili olan ve olmayan uygulama ve tasarım özelliklerini belirlemektir.

YÖNTEM

- **Araştırma Deseni:** Bu çalışma, rubriklerin akademik performans üzerindeki etkilerini inceleyen bir meta analizde yer alan 15 yüksek nitelikli deneysel ve yarı deneysel çalışmanın nitel içerik analizine dayalı eleştirel ve sistematik bir derleme olarak tasarlanmıştır. Analiz, rubrik uygulamalarının etki büyüklükleriyle ilişkilendirilerek uygulama ve süreç özellikleri açısından karşılaştırılmasına dayanmaktadır.
- **Çalışmaların Seçimi:** Analiz, Panadero ve arkadaşlarının (2023) rubriklerin akademik performans üzerindeki etkilerini inceleyen meta analizinde yer alan çalışmalar arasından seçilen 15 yüksek nitelikli deneysel ve yarı deneysel araştırmaya dayanmaktadır. Bu çalışmalar; araştırma deseni, ölçme araçları ve uygulama kalitesi açısından belirli bir eşik puanın üzerinde yer almaktadır.

- **Başarının Tanımlanması:** Rubrik uygulamalarının “başarısı”, meta analizde raporlanan etki büyüklükleri üzerinden değerlendirilmiştir. Etki büyüklüğü 0,41’in üzerinde olan uygulamalar “daha başarılı”, bu değerin altında kalanlar ise “daha az başarılı” olarak sınıflandırılmıştır.
- **Veri Analizi:** Seçilen çalışmalar; rubriğin öğrencilere ne zaman sunulduğu (görev öncesinde/sırasında/sonrasında), rubriğin içeriğinin ve kullanımının açıklanıp açıklanmadığı, öğrencilerin rubrik desteğiyle revizyon yapma fırsatı bulup bulmadığı, rubriğin (öz-)değerlendirme ve performanslarını iyileştirmelerine destek verip vermediği gibi ölçütler üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

TEMEL BULGULAR

1. Başarılı Rubrik Uygulamalarının Ortak Özellikleri

- **Rubrik Ölçütlerinin Açıklanması:** Başarılı uygulamalarda öğretmenler, rubriği yalnızca paylaşmakla kalmamış; ölçütlerin ne anlama geldiğini ve rubriğin öğrenmeyi nasıl destekleyeceğini öğrencilere açıkça anlatmıştır.
- **Rubriğin Öğretim Sürecinin Bir Parçası Olarak Kullanılması:** Rubrik kullanımı, öğrencinin öğrenme sürecine aktif biçimde dâhil edildiğinde etkili olmaktadır. Bunun için, rubrikler genellikle şu sırayı izleyen bir öğrenme döngüsüne entegre edilmiştir:

- i. Öğrencinin bir çalışma ortaya koyması,
- ii. Geri bildirim verilmesi veya öz değerlendirme yapılması,
- iii. Çalışmanın revize edilmesi.

2. Daha Az Başarılı Uygulamaları Açıklayan Faktörler

- **Rubriğin Öğrenciye Verilen Ödevle Yeterince Uyumlu Olmaması:** Bazı çalışmalarda rubriklerin, ödevin/ görevin yalnızca biçimsel ya da yapısal yönlerini kapsadığı, içerik bilgisini yeterince desteklemediği görülmüştür. Özellikle fen ve matematik gibi alanlarda, rubriklerin konuya özgü bilgi gereksinimlerini içermemesi, performans üzerindeki etkisini sınırlamıştır.
- **Öğrenciye Uygun Olmayan Rubrikler:** Dilinin karmaşık olması ya da yaş düzeyine uygun olmaması nedeniyle öğrenciler tarafından kolayca anlaşılamayan rubriklerin etkisi düşüktür. Bu durumda rubrik, öğrenmeyi destekleyen bir araç olmaktan çıkmaktadır.
- **Ödevlerin Zorluklarındaki Farklılıklar:** Aynı rubrikle farklı zorluk düzeyindeki ödevlerin/görevlerin değerlendirilmesi, rubriğin etkisinin tutarsız görünmesine yol açabilmektedir. Bu durum, özellikle ödevlerin zorluk düzeyi arttıkça rubriğin etkisinin maskelenmesine neden olmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, rubriklerin öğrenme süreci üzerindeki etkisinin rubriğin kendisinden

çok, nasıl kullanıldığına bağlı olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bulgular, rubriklerin biçimlendirici değerlendirme aracı olarak etkili olabilmesi için öğretmenlerin rubriğin içeriğini açıklaması ve rubriği geri bildirim ve revizyon süreçlerine entegre etmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, rubriklerin öğrenciye verilen ödevle/görevle uyumlu olması ve öğrencinin yaşı gibi bireysel özellikler ile dersin içeriğine uygun şekilde tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Çalışma, rubrik kullanımına ilişkin uygulama kalitesinde belirleyici olan faktörlerin ortaya konması açısından alan yazına önemli bir katkı sunmaktadır.

Kaynak: Jonsson, A., Panadero, E., Pinedo, L., & Fernández-Castilla, B. (2025). Using rubrics for formative purposes: Identifying factors that may affect the success of rubric implementations. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 32(2), 192–211. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2025.2486947>

3 Geri Bildirim Sürecine Öğrencilerin Etkin Katılımını Sosyal Bilişsel Perspektiften Yeniden Düşünmek

Reconceptualising Student Feedback Agency from a Social Cognitive Perspective

Geri bildirim, öğrenmeyi destekleyen önemli bir araç olmakla birlikte, öğrencilerin geri bildirimini nasıl karşıladığı, bu bilgiyi nasıl değerlendirdiği ve öğrenmelerine ne ölçüde yansıttığı konusu literatürde görece yeni yer almaya başlamıştır. Literatürde geri bildirim, uzun süre boyunca öğretmen tarafından sunulan ve öğrencinin pasif biçimde alıcısı olduğu bir bilgi olarak ele alınmıştır. Güncel yaklaşımlar ise geri bildirim, öğrencinin aktif katılımını gerektiren bir öğrenme süreci olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısı, öğrencilerin geri bildirim sürecinde etkin birer özne (*student feedback agency*) olup olmadıkları sorusunu gündeme getirmiştir. Etkin özne olma (*agency*), öğrencinin geri bildirimini yalnızca alması değil, onu anlamlandırması, değerlendirmesi, gerektiğinde sorgulaması ve öğrenme sürecinde bir rehber olarak kullanması anlamına gelmektedir. Öğrencilerin geri bildirim sürecindeki rolünü Bandura'nın sosyal bilişsel kuramı (*social cognitive theory*) temelinde ele alan bu çalışma, öğrencilerin geri bildirimini sadece alan değil, öğrenme sürecine aktif olarak katılan bireyler olduğunu vurgulayan bir çerçeveye sunmaktadır.

AMAÇ

Makalenin temel amacı, öğrencilerin geri bildirim süreçlerinde etkin özne olma kavramına ilişkin mevcut yaklaşımların sınırlılıklarını ortaya koymak ve bu sınırlılıkları aşmak üzere sosyal bilişsel kurama dayalı üç boyutlu (kişisel-davranışsal-çevresel) bir kuramsal model geliştirmektir. Bu modelle öğrencilerin geri bildirim sürecinde yalnızca tepki veren bireyler değil, hedef belirleyen, karar alan ve öğrenme süreçlerini yönlendiren etkin özneler olarak ele alınması amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

- **Araştırma Deseni:** Çalışma, ampirik bir araştırma değildir; kuramsal ve eleştirel bir yorum (*commentary*) makalesidir. Yazarlar, öğrenci geri bildiriminde etkin özne olma kavramına ilişkin alan yazını sistematik biçimde inceleyerek mevcut kavramsallaştırmaları tartışmaktadır.
- **Kuramsal Çerçeve:** Makale, Bandura'nın sosyal bilişsel kuramına dayanarak öncül bir model (*preliminary model*) sunmaktadır. İki temel unsur merkeze alınmıştır:

- İnsanın etkin özne olmasının temel özellikleri: niyetlilik, öngörü, öz düzenleme ve kendi üzerine düşünme;
- Üçlü karşılıklı etkileşim ilkesi (*triadic reciprocal causation*): kişisel, davranışsal ve çevresel etmenlerin birbirini sürekli olarak etkilemesi.
- **Analiz Yaklaşımı:** Bireyci, yapısalci ve sosyal yönelimli yaklaşımlar karşılaştırmalı olarak ele alınmış; her birinin “öğrencinin geri bildirim sürecinde etkin bir özne olarak davranması” kavramını açıklamadaki güçlü ve zayıf yönleri analiz edilmiştir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda yeni bir kavramsal çerçeve önerilmiştir.

TEMEL BULGULAR

1. Mevcut Yaklaşımların Sınırlılıkları

- Bireyci yaklaşımlar (*individualistic approaches*), geri bildirim sürecinde etkin özne olmayı öğrencinin sahip olduğu sabit bir özellik ya da gözlemlenebilir davranışlarla (geri bildirim arayışında olma, etkin uygulama vb.) sınırlandırmakta; duygusal ve bağlamsal etmenleri büyük ölçüde dışarıda bırakmaktadır.
- Tek yönlü yapı-özne yaklaşımları (*unidirectional approaches*), bağlamın öğrenci üzerindeki etkisini vurgularken öğrencilerin geri bildirim ortamını dönüştürme kapasitesini göz ardı etmektedir.
- Sosyal ve ekolojik yaklaşımlar (*sociocultural and ecological approaches*) ise öğrencinin etkin özne olma hâlini çoğunlukla çevresel

olanaklar ve kısıtlar çerçevesinde değerlendirmekte; öğrencinin proaktif rolünü zayıflatmaktadır.

- Yazarlar, bu yaklaşımların hiçbirinin öğrenci geri bildiriminde etkin özne olmayı dinamik, karşılıklı ve zamana yayılan bir süreç olarak yeterince açıklayamadığını vurgulamaktadır.

2. Önerilen Kuramsal Model: Üç Boyutlu Etkin Özne Olma:

Makale, öğrencilerin geri bildirim alma sürecinde etkin bir özne olmalarını aşağıdaki üç boyutun sürekli etkileşimi olarak tanımlamaktadır:

- Kişisel Boyut:** Öğrencinin geri bildirimle etkileşimini şekillendiren kişisel özellikleri kapsar: öz yeterliklerine dair inançları, öğrenme hedefleri, önceki geri bildirim deneyimleri, geri bildirimle ilişkin inanç ve tutumları. Bu boyut, öğrencinin geri bildirim sürecine hangi niyetle yaklaştığını ve kendisini bu süreçte ne ölçüde etkin bir özne olarak konumlandığını belirler.
- Davranışsal Boyut:** Öğrencinin geri bildirimle ilgili somut eylemlerini içerir: geri bildirim arayışında olma, geri bildirim işleme ve anlamlandırma, geri bildirim üretme (öz değerlendirme, akran geri bildirim), geri bildirimle dayalı olarak harekete geçme. Bu boyutta etkin özne olma, geri bildirim otomatik biçimde uygulamaktan ziyade, gerektiğinde geri bildirim sorgulamayı veya bilinçli biçimde reddetmeyi de kapsar.
- Çevresel Boyut:** Geri bildirim oluşturulduğu bağlamı belirleyen unsurları içerir: metinsel düzey (geri

bildirim biçimi ve içeriği), kişiler arası ve etkileşimsel düzey (öğretmen-öğrenci ilişkileri), öğretimsel düzey (ölçme ve değerlendirme tasarımları), sosyokültürel düzey (kültürel normlar ve akademik gelenekler). Bu boyut, öğrencinin etkin özne olma kapasitesini hem destekleyen hem de sınırlayan koşulları tanımlar.

SONUÇ

Bu çalışma, öğrencilerin geri bildirim alma sürecinde etkin bir özne olmalarını sabit bir özellik ya da yalnızca bağlam bağımlı bir durum olarak ele alan yaklaşımların ötesine geçerek bu kavramı proaktif, çok boyutlu ve karşılıklı etkileşime dayalı bir süreç olarak yeniden tanımlamaktadır. Önerilen üç boyutlu model, öğrencilerin geri bildirim sürecinde pasif alıcılar değil, öğrenmelerini bilinçli biçimde yönlendiren etkin özneler olduğunu vurgulamaktadır. Makale, bu kuramsal çerçevenin gelecekte nitel ve nicel araştırmalarla sınanması gerektiğini belirtmekte; özellikle boylamsal çalışmalar ve yapısal modeller aracılığıyla etkin özne olmanın zaman içindeki dönüşümünün incelenebileceğini ifade etmektedir. Çalışma, geri bildirim tasarımlarında öğrencilerin etkin birer özne olarak güçlendirilmesine yönelik pedagojik yaklaşımlar oluşturmak için kuramsal zemin sunmaktadır.

Kaynak: Ye, J., Zhang, L. J., & Dixon, H. (2025). Reconceptualising student feedback agency from a social cognitive perspective. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 32(3), 320-335. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2025.2533122>

Okul Temelli Değerlendirme: 13 Sınav Sisteminden Örnekler

Policy and Practice in Relation to External Moderation of School-Based Assessment in 13 Examination Systems Internationally

Lise sonunda uygulanan yüksek riskli (*high-stakes*) sınavlar (örneğin merkezî üniversite giriş sınavları), öğrencilerin yükseköğretime ve iş gücüne geçişinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu sınavların standartlaştırılmış yapısı, karşılaştırılabilirlik ve fırsat eşitliği sağlarken öğrenci stresini artırması ve üst düzey becerileri sınırlı ölçüde değerlendirebilmesi gibi eleştirilerle de karşı karşıyadır. Bu sınırlılıkları aşma amacıyla birçok ülke, sınav sistemlerine okul temelli değerlendirme (OTD, İng. *school-based assessment*) bileşenlerini dâhil etmeye başlamıştır. OTD, öğretmenler tarafından okul ortamında yürütülen ve öğrencilerin yıl içindeki performanslarını yansıtan değerlendirmeleri kapsar; bu yönüyle yüksek riskli sınav sistemlerinin ölçmekte zorlandığı becerilere ilişkin daha bütüncül bir değerlendirme sunmayı hedefler. Ancak okul temelli değerlendirme sisteminin öğretmen yargılarına dayalı olması, farklı okullar arasında sonuçların güvenilirliği ve tutarlılığına ilişkin kaygıları da beraberinde getirmektedir. Bu noktada, “dış moderasyon” (*external moderation*), OTD sonuçlarının okul dışı bir mekanizma aracılığıyla ortak standartlara göre

gözden geçirilmesini sağlayan temel bir kalite güvence mekanizması olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, farklı ülkelerin yüksek riskli sınav sistemi karşısında OTD’yi nasıl yapılandırıldığını ve dış moderasyonu hangi modellerle uyguladığını karşılaştırmalı olarak incelemektedir.

AMAÇ

Araştırmanın temel amacı, lise düzeyinde okul temelli değerlendirme yapan 13 farklı sınav sisteminde dış moderasyonun nasıl tasarlandığını ve uygulandığını ortaya koymaktır. Bu şekilde, yüksek riskli sınav sistemlerine alternatif olarak kullanılabilecek modellerin incelemesi yapılmıştır.

YÖNTEM

■ **Araştırma Deseni:** Çalışma, nitel ağırlıklı ve karşılaştırmalı bir araştırma olarak tasarlanmıştır; iki aşamalı, sıralı bir yöntem izlenmiştir.

1. Aşama – Doküman Analizi:

Kamuya açık politika belgeleri, sınav kılavuzları, öğretmen el kitapları ve

resmî web siteleri incelenmiştir. Bu aşamada OTD ve dış moderasyon uygulamalarına ilişkin yeterli bilgi sunan 13 sınav sistemi seçilmiştir.

2. Aşama – Uzman Görüşmeleri:

Seçilen sistemlerden 9’unda, sınav ve değerlendirme süreçlerinden sorumlu üst düzey yetkililerle yarı yapılandırılmış çevrim içi görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, doküman analizinden elde edilen bulguları doğrulamak ve uygulamadaki ayrıntıları derinleştirmek amacıyla yürütülmüştür.

- **İncelenen Sistemler:** Araştırma; Avustralya (New South Wales, Queensland, Victoria), İngiltere, Hong Kong, Yeni Zelanda, Güney Afrika, Malta, Kanada, Karayipler (CXC), Batı Afrika (WAEC) ve Uluslararası Bakalorya (IB) gibi farklı coğrafya ve yönetim yapılarına sahip sistemleri kapsamaktadır.

TEMEL BULGULAR

1. Okul Temelli Değerlendirmenin Kullanımı

- Değerlendirme görevleri; yazılı çalışmalar, projeler, portfolyolar, sözlü sunumlar ve uygulamalı etkinlikleri içermektedir.
- OTD’nin incelenen sistemlerin hiçbirinde tek tip bir yapıda uygulanmadığı görülmüştür. Bazı ülkelerde OTD tüm derslerde yapılırken, bazılarında yalnızca belirli derslerle sınırlıdır.

- OTD’nin nihai nota katkı oranı, %3 gibi düşük düzeylerden (Malta) %100’e (IB’nin bazı dersleri) kadar değişmektedir.

2. Dış Moderasyon Yaklaşımları:

Araştırma, dış moderasyonda tek bir “ideal” model olmadığını ortaya koymaktadır. Sistemler, bağlamsal ihtiyaçlarına göre farklı yaklaşımlar kullanmaktadır. Birçok ülkede bu yaklaşımlar, birlikte ve katmanlı biçimde uygulanmaktadır:

- **İstatistiksel Moderasyon (Statistical Moderation):** Öğretmenler tarafından verilen OTD puanları, merkezî sınav sonuçlarıyla istatistiksel olarak denkleştirilir (örneğin New South Wales, Victoria, Ghana). Bu yaklaşımda öğrenci sıralaması korunur, ancak puan dağılımları ona göre düzenlenir.
- **Uzman İncelemesine Dayalı Moderasyon (Moderation by Inspection):** Dış denetleyiciler (moderatörler) öğrenci çalışmalarından örneklemeler seçerek öğretmen puanlarını inceler ve gerektiğinde düzenleme yapar (örneğin Malta, IB, İngiltere). Düzenleme, ancak öğretmen ile denetleyicinin değerlendirmesi arasında önemli bir fark olursa istenir.
- **Doğrulama (Verification):** Öğretmen notları değiştirilmez, ancak uygulama hataları için geri bildirim sağlanır (örneğin Yeni Zelanda).
- **Uzlaşıya Dayalı Moderasyon (Consensus Moderation):** Öğretmenlerin kendi aralarında değerlendirme standartlarını birlikte yorumlayarak ortak bir anlayış

geliştirdikleri bir uygulamadır (özellikle Kanada örneği).

3. Öğretmenlere Yönelik Destek Mekanizmaları

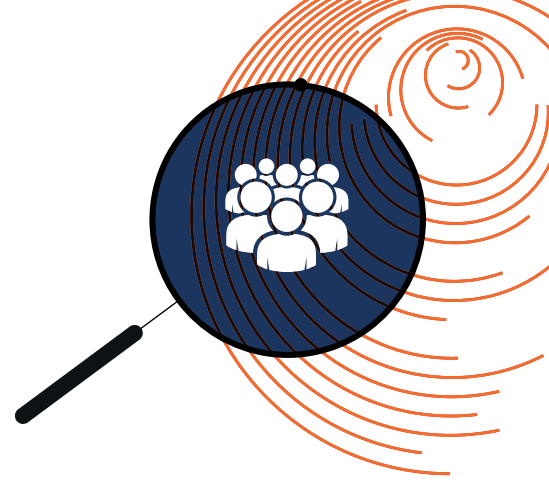
- Çoğu sistemde öğretmenler için rehber dokümanlar, örnek öğrenci çalışmaları ve çevrim içi materyaller sunulmaktadır.
- Moderasyon eğitimi genellikle zorunlu değildir, ancak bazı ülkelerde mesleki gelişim süreçleriyle ilişkilendirilmiştir.
- Moderasyon sonrası sağlanan geri bildirimler, öğretmenlerin değerlendirme standartlarını daha iyi anlamalarına katkı sağlamaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, okul temelli değerlendirmenin yüksek riskli sınav sistemlerinde (örneğin üniversite giriş sınavları) giderek daha merkezî bir rol üstlendiğini ve dış moderasyonun (okul dışı bir kurum tarafından yürütülen standartlaştırma ve denetim süreci) bu sistemlerin meşruiyeti için vazgeçilmez olduğunu göstermektedir. Bulgular, dış moderasyon uygulamalarında evrensel bir model bulunmadığını, ülkelerin kendi kurumsal kapasiteleri, güven düzeyleri ve eğitim kültürlerine uygun hibrit çözümler geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Araştırma, OTD'nin geçerli ve güvenilir biçimde uygulanabilmesi için yalnızca teknik moderasyon araçlarının değil, öğretmenlerin değerlendirme okuryazarlığını güçlendiren sürekli destek

ve mesleki öğrenme yapılarının da kritik önemde olduğunu vurgulamaktadır. Bu yönüyle çalışma, OTD uygulamalarını uygulamayı planlayan ülkeler için önemli politika dersleri sunmaktadır.

Kaynak: Murchan, D., Shaw, S., & Likhovtseva, E. (2025). Policy and practice in relation to external moderation of school-based assessment in 13 examination systems internationally. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 32(5-6), 488-514. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2025.2562814>

TOPLUM ARAŞTIRMALARI

TOPLUM ARAŞTIRMALARI

■ Evden Çalışan Ebeveynlerde Yaşam ve İş-Yaşam Dengesi Memnuniyeti: Çalışma Süresi ve Çocuk Bakımı Sorumluluklarının Rolü

■ İşverenler Çocuklu ve Çocuksuz Adaylara Nasıl Bakıyor?

■ Çevrim İçi Bir Bağımlılık Eğitim Programına Katılan Aile Üyelerinin Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma

Applied Research in Quality of Life

Uluslararası Yaşam Kalitesi Çalışmaları Derneğinin (*International Society for Quality-of-Life Studies, ISQOLS*) resmî dergisi olan *Applied Research in Quality of Life*, yaşam kalitesinin anlaşılması, değerlendirilmesi ve iyileştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çok disiplinli bir yaklaşım benimseyen dergi, dünyanın farklı bölgelerinden gelen kavramsal, metodolojik ve ampirik çalışmaları kabul ederek bilimsel kanıtları uygulamaya dönük yaklaşımlarla buluşturan araştırmalar için akademik bir platform sağlamaktadır.

1 Evden Çalışan Ebeveynlerde Yaşam ve İş-Yaşam Dengesi Memnuniyeti: Çalışma Süresi ve Çocuk Bakımı Sorumluluklarının Rolü

Life and Work-Life Balance Satisfaction Among Parents Working From Home: the Role of Work-time and Childcare Demands

Bu çalışma, evden çalışmanın ebeveynlerin yaşam ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırmada Kanada, Almanya, İtalya, Polonya, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri'nden elde edilen veriler kullanılarak COVID-19 pandemisi öncesinde evden çalışan ebeveynler ile pandemi sürecinde evden çalışmaya başlayan ebeveynler karşılaştırılmıştır. Bunun yanı sıra ebeveynlerin çalışma süresi ve çocuk bakımına dair sorumluluklarının, evden çalışma ile memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkiyi nasıl düzenlediği analiz edilmiştir. Bu çerçevede, çalışma kapsamında öne sürülen hipotezler şu şekildedir:

H1: Karantinanın uygulanmadığı ve okulların açık olduğu bir ortamda, evden çalışan ebeveynler, özellikle anneler, arasında yaşam memnuniyeti ile iş-yaşam dengesi memnuniyeti arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

H2: Evden çalışmanın genel yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyetiyle olan pozitif ilişkisinin,

uzun saatler çalışmayan bireylerde daha belirgin olması beklenmektedir.

H3: Evden çalışmanın genel yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyetiyle olan pozitif ilişkisinin, çocuk bakım görevlerinde daha az sorumluluk üstlenen bireylerde daha güçlü olması beklenmektedir.

H4: Genel yaşam memnuniyeti ile iş-yaşam dengesi memnuniyeti arasındaki pozitif ilişkinin, özellikle yönetici ve profesyonel mesleklerde çalışanlar arasında daha belirgin olması beklenmektedir.

AMAÇ

Araştırmanın temel amacı, evden çalışmanın yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyetiyle olan ilişkisini belirlemektir. Çalışma ayrıca, çalışma saatleri, çocuk bakımı sorumluluklarının paylaşımı, meslek gibi faktörlerin bu ilişki üzerindeki düzenleyici rollerini ve pandemiden önce evden çalışmaya başlayanlar ile pandemi sırasında başlayanlar arasındaki farkları ortaya koymayı hedeflemiştir.

YÖNTEM

■ Metodoloji

Çalışmada, 12 yaşından küçük en az bir çocuğu olan ebeveynleri temsil eden “Familydemic Harmonized Dataset” kullanılmıştır. Çevrim içi anket yoluyla toplanan veriler, altı ülkeyi (Kanada, Almanya, İtalya, Polonya, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri) kapsamakta ve konuya ilişkin uluslararası değerlendirmeler sunulmaktadır.

■ Veri Toplama Süreci

Veriler, Haziran ve Eylül 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen temsili bir çevrim içi anket aracılığıyla toplanmıştır. Toplamda 28.800 kişiyle görüşülmüş; veri setine 20-59 yaş arası bireyler dâhil edilmiştir. Analiz, anket sırasında 12 yaşın altında en az bir çocuğu bulunan, hem pandemi öncesinde (Şubat 2020) hem de anketin yapıldığı dönemde çalışan ebeveynlerle sınırlandırılmıştır. Bu ve benzeri ölçütler doğrultusunda nihai örneklem 9.195 katılımcıdan oluşmuştur. Evden çalışma durumu ise dört kategoriye ayrılmıştır: ne pandemi öncesinde ne de anket sırasında evden çalışanlar; yalnızca anket sırasında evden çalışanlar; hem pandemi öncesinde hem de anket sırasında evden çalışanlar; yalnızca pandemi öncesinde evden çalışanlar.

■ Veri Analizi

Bu çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkiyi modellemek için doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır.

Bağımlı değişkenler olan yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti, logaritmik olarak ölçülmüştür. H2 ve H4 hipotezlerini test etmek amacıyla, kadınlar ve erkekler için ayrı regresyon modelleri tahmin edilmiştir.

TEMEL BULGULAR

1. Evden çalışma zaman içinde artış göstermiştir.

Bulgulara göre, altı ülkede katılımcıların %24’ü hem pandemi öncesinde hem de anket döneminde evden çalıştığını, %58’i ise her iki dönemde de evden çalışmadığını bildirmiştir. Çalışmaya dâhil edilen altı ülkenin pandemi öncesi ve anket esnasında evden çalışma verilerine bakıldığında, zaman içinde evden çalışma oranları artış göstermiştir. Evden çalışma oranlarının en büyük artış gösterdiği ülke, %22’den %42’ye yükselen oranıyla Almanya olmuştur. En düşük artış, %21’den %28’e çıkan oranla Polonya’da kaydedilmiştir.

2. Evden çalışma durumu ve yaşam memnuniyeti arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.

Evden çalışan kadınların yaşam memnuniyeti, hiç evden çalışmamış kadınlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu artış, pandemi öncesinden beri evden çalışanlarda yaklaşık %5, pandemiyle birlikte evden çalışmaya başlayanlarda ise yaklaşık %6 düzeyindedir. Çalışmanın bulgularına göre evden çalışan anneler, babalara oranla daha yüksek yaşam memnuniyetine sahip olduklarını bildirmişlerdir.

3. Evden çalışma durumu ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.

Çalışmanın bulgularına göre, hem annelerde hem de babalarda evden çalışma, iş-yaşam dengesi memnuniyetini artırmıştır. Evden çalışanlar, hiç evden çalışmayanlara kıyasla her iki grupta da daha yüksek iş-yaşam dengesi memnuniyeti bildirmiştir. Bu artış, anneler arasında pandemi öncesinden bu yana evden çalışanlarda %8, pandemi sırasında evden çalışmaya başlayanlarda %10; erkeklerde ise sırasıyla %10 ve %8,5 düzeyindedir.

4. Çalışma saatlerine göre evden çalışmanın yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti üzerindeki etkisi farklılaşmaktadır.

Pandemi sırasında evden çalışmaya devam eden ebeveynler arasında, haftada 40 saate kadar çalışan anne ve babalar, ofiste çalışanlara kıyasla daha yüksek iş-yaşam dengesi memnuniyeti bildirmiştir. Ancak haftada 40 saatin üzerinde çalışanlarda anlamlı bir etki gözlemlenmemiştir. Benzer bir tablo, babaların yaşam memnuniyetinde de görülmüştür; bu artış yalnızca haftada 35 saatten az çalışan babalar için geçerlidir.

Pandemi döneminde evden çalışmaya başlayan ebeveynler açısından bulgular farklılık göstermiştir. Buna göre özellikle haftada 35-40 saat çalışanlarda evden çalışırken iş-yaşam dengesi memnuniyetinde artış gözlemlenmiştir. Yaşam memnuniyetindeki artış ise sadece annelerde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca pandemiyle birlikte evden çalışmaya başlayan ve haftada 40 saatten fazla çalışan anneler, uzun saatler ofiste çalışan

annelere kıyasla daha yüksek iş-yaşam dengesi memnuniyeti bildirmiştir.

5. Çocuk bakımının eşler arasında nasıl paylaşıldığı, evden çalışmanın yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti üzerindeki etkisini belirgin biçimde şekillendirmektedir.

Çalışmanın bulguları, evden çalışmanın çocuk bakımı sorumluluklarının paylaşımı ile yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti arasında karmaşık bir ilişki olduğunu göstermiştir. Pandemi sırasında evden çalışmaya devam eden annelerin, çocuk bakımının nasıl paylaşıldığından bağımsız olarak, ofisten çalışan annelere kıyasla daha yüksek yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti bildirdikleri görülmüştür. Ancak pandemiyle birlikte evden çalışmaya başlayan annelerde bu olumlu fark, yalnızca çocuk bakımını eşleriyle eşit paylaşmadıkları durumlarda ortaya çıkmıştır. Benzer bir örüntü babalarda da gözlemlenmiştir: Babalarda da evden çalışmanın iş-yaşam dengesi memnuniyeti üzerindeki olumlu etkisi, çocuk bakım sorumluluklarının eşit paylaşılmadığı hanelerde daha belirgin olarak görülmüştür.

6. Meslek grubu, evden çalışma ile yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti arasındaki ilişkide sınırlı bir rol oynamaktadır.

Evden çalışma ile yaşam memnuniyeti arasındaki pozitif ilişki, pandemi sırasında evden çalışmaya başlayan annelerde meslek grubundan bağımsız olarak gözlemlenmiştir; ancak bu etkinin yöneticilerde daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın, meslek gruplarının anneler ve babalar arasında evden

çalışma ile iş-yaşam dengesi memnuniyeti arasındaki ilişkide belirleyici bir rol oynamadığı değerlendirilmiştir.

7. Evden çalışmanın yaşam ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti üzerindeki etkisi ülkelere göre farklılaşmaktadır.

Bu çalışmanın bulgularına göre, evden çalışmanın yaşam memnuniyeti üzerindeki en güçlü pozitif etkisi ABD’de gözlemlenmiştir. Kanada, Polonya ve İtalya’da evden çalışmanın hem yaşam memnuniyeti hem de iş-yaşam dengesi memnuniyeti üzerinde pozitif ancak orta düzeyde etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Ancak, Almanya ve İsveç’te evden çalışmanın yaşam memnuniyeti üzerinde olumlu bir etkisi olmadığı belirlenmiştir.

SONUÇ

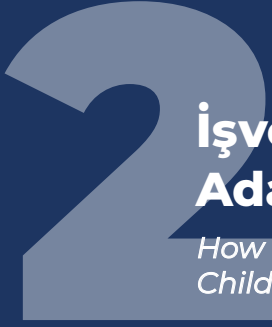
Bu çalışmada, evden çalışma durumunun yaşam memnuniyeti ve iş-yaşam dengesi memnuniyeti üzerindeki etkisi; evden çalışmaya başlama zamanı, meslek, haftalık çalışma süresi, cinsiyet, çocuk bakımı sorumluluklarının dağılımı gibi faktörler dikkate alınarak incelenmiştir. Sonuç olarak, evden çalışma durumunun hem anneler hem de babalarda iş-yaşam dengesi memnuniyeti ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Evden çalışma durumunun yaşam memnuniyeti üzerindeki etki ise yalnızca annelerde anlamlı ve pozitif bulunmuştur. Bununla birlikte, mevcut literatürde iş-yaşam

dengesi çoğunlukla kavramsal düzeyde ele alınırken, bu çalışma bireylerin iş-yaşam dengelerinden duydukları memnuniyete odaklanmıştır. Bu yönüyle çalışma özgün bir inceleme gerçekleştirmiş ve ülkeler arası karşılaştırmalarla uluslararası değerlendirmeler sunmuştur.

Kaynak: Kurowska, A., Cukrowska-Torzewska, E., Kasegn, T. D., & Rokicki, B. (2025). Life and work-life balance satisfaction among parents working from home: The role of work-time and childcare demands. *Applied Research in Quality of Life*, 20, 1315-1338. <https://doi.org/10.1007/s11482-025-10467-5>

Journal of Marriage and Family

Journal of Marriage and Family (JMF), Ulusal Aile İlişkileri Konseyi tarafından yayımlanan saygın bir akademik dergidir. Alanında öncü olan JMF, aile çalışmalarını disiplinler arası bir yaklaşımla ele alarak sosyoloji, psikoloji, ekonomi ve antropoloji gibi farklı bilim dallarından araştırmacıların katkılarını bir araya getirir. Dergi, aile yapılarının, evlilik dinamiklerinin ve bireyler arası ilişkilerin değişen toplumsal bağlamlarda nasıl şekillendiğini inceler. Yayımlanan makaleler, teorik perspektifleri zenginleştirmenin yanı sıra araştırma bulgularını sosyal politika yapıcılar ve uygulayıcılar için anlamlı önerilere dönüştürme potansiyeli taşır. Coğrafi veya kültürel sınırlara bağlı kalmaksızın sosyal bilimler alanında nicel, nitel ve karma araştırma tasarımlarını kapsayan farklı yöntemlerle üretilmiş çalışmalara yer verir.

İşverenler Çocuklu ve Çocuksuz Adaylara Nasıl Bakıyor?

How Do Employers View Applicants With and Without Children?

Belçika'nın Flanders bölgesinde yürütülen bu çalışmada, ebeveynliğin işe alım süreçleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Bu doğrultuda, kadın ve erkeklerin ebeveyn olma durumları ile çocuk sayısı ve yaşının, iş başvurularında görüşmeye davet edilme olasılığı üzerindeki etkileri, araştırma soruları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu amaçla, farklı yaş ve sayıda çocuğa sahip kurgusal kadın ve erkek adayların başvuruları, gerçek işe alım uzmanlarına sunulan deneysel bir senaryo tasarımıyla incelenmiştir. Çalışma, işe alım kararlarının yanı sıra bu kararların altında yatan ve ebeveynliğin farklı tezahürleriyle ilişkilendirilen algısal sinyalleri analiz ederek ebeveynliğe dayalı ayrımcılığın mekanizmalarını ortaya koymaktadır. Hem annelerin hem de babaların iş başvuru süreçlerinin ele alınması ve babalığa ilişkin literatürün görece sınırlı olması dikkate alındığında, bu çalışmanın önemli bir katkı sunduğu söylenebilir.

AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, ebeveynliğin işverenlerin işe alım kararlarını nasıl etkilediğini anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda vinyet (senaryo) deneyi

gerçekleştirilmiş ve farklı ebeveynlik durumları (sahip olunan çocuk sayısı ve yaşı) üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

YÖNTEM

■ Metodoloji

Bu çalışmada, işe alım kararlarını incelemek amacıyla vinyet temelli deneysel bir tasarım kullanılmıştır. Deney kapsamında işe alım uzmanlarına çocuk sayısı ve yaşı başta olmak üzere başvuranın cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, iş deneyimi gibi kurgusal aday profilleri sunulmuştur. Bu tasarımla annelik ve babalığın işe alım kararları üzerindeki etkilerini, görüşmeye davet edilme olasılığı üzerinden analiz edilmiştir.

■ Veri Toplama Süreci

Veriler, Flanders bölgesindeki 452 profesyonel işe alım uzmanından toplanmıştır. Her bir uzman, 5 kurgusal adayı değerlendirmiş; bu değerlendirmeler 11 puanlık bir ölçek üzerinden ve 16 sinyalden oluşan bir listeye göre gerçekleştirilmiştir.

11 puanlı ölçek, adayın mülakata davet edilme olasılığına ilişkin 0-10 arası bir değerlendirmeyi ifade etmektedir. 16 değerlendirme sinyali ise literatürde yer alan dört teorik yaklaşıma dayanarak belirlenmiştir. Bu sinyaller (i) algılanan genel verimlilik, (ii) zaman kısıtlarıyla ilişkili algılanan verimlilik, (iii) cinsiyete özgü algılanan verimlilik ve (iv) iş birliğine yönelik algılanan tutumlar olmak üzere dört kümede toplanmıştır.

■ Veri Analizi

Elde edilen veriler, doğrusal regresyon analizleri kullanılarak incelenmiştir. Ayrıca, ebeveynliğin aday değerlendirmelerini nasıl etkilediği ve bu etkinin mülakata davet kararına nasıl yansıdığı çoklu arabuluculuk modeliyle incelenmiştir.

TEMEL BULGULAR

1. Mülakata davet edilme durumlarında, anneler için olumsuzluklar çocuk özelliklerinden bağımsızdır.

İşe alım sürecinde, anneler çocuklarının sayısı veya yaşına bakılmaksızın anne olmayan kadınlara göre daha düşük davet puanı almıştır. Bu durum, işverenlerin bir kadın aday ebeveyn olduğunu belirttiği anda, çocuklarının özelliklerinden bağımsız olarak doğrudan olumsuz değerlendirmede bulunduğunu ortaya koymaktadır.

2. Babalar için olumsuzluklar, çocuk sayısı ve yaşına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Erkekler, genel olarak ebeveynlik rolü nedeniyle olumsuz değerlendirilmemiştir.

Ancak üç çocuk sahibi olmaları ve çocukların daha büyük yaşta olması durumunda, mülakata davet edilme olasılığının anlamlı biçimde düştüğü gözlemlenmiştir.

3. Anneler için olumsuz sinyaller daha güçlüdür.

Annelik, işverenlerde çok sayıda olumsuz algıyı tetiklemektedir. Anneler, anne olmayan kadınlara kıyasla daha az esnek ve hırslı, devamsızlık riski daha yüksek ve kariyerlerine ara verme olasılığı daha fazla olan bireyler olarak görülmektedir. Ayrıca, annelerin mesaiye kalma isteklerinin daha düşük olduğu ve yakın zamanda beceri kaybı yaşamış olabilecekleri düşünülmüştür. Anneler daha sıcakkanlı ve şefkatli olarak algılandıkça da, iş birliği ve sosyal ağ açısından çoğunlukla olumsuz değerlendirilmiştir.

4. Babalar için olumlu ve olumsuz sinyaller daha dengeli dağılmaktadır.

Baba olan adaylar, baba olmayanlara kıyasla daha az esnek ve fazla mesaiye daha az istekli olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda daha olgun, şefkatli, sıcakkanlı ve ekip içinde birlikte çalışması keyifli kişiler olarak değerlendirilmişlerdir. Bu bulgu, babalığın aday algısında hem olumlu hem de olumsuz özellikleri aynı anda tetiklediğini göstermektedir.

Babaların çocuk sayısı ve çocuklarının yaşı, işe alım uzmanlarının algılarını etkilemiştir: üç çocuğu olan babalar, bir çocuğu olanlara göre daha az hırslı ve esnek ve fazla mesai yapma olasılıkları daha düşük, ancak daha şefkatli görülmektedir. Küçük çocuğu olan babalarla kıyaslandığında ise büyük çocuğu olan babaların devamsızlık riskinin daha düşük olduğu, fazla mesai yapmaya daha

istekli oldukları, daha girişken ve baskın oldukları gibi bir algı gözlemlenmiştir.

5. Medeni durum, babalar için bir tampon görevi görmektedir.

Babaların evlilik durumu, işe alım sürecinde ebeveynlik etkisini azaltmada belirleyici bir rol oynamaktadır. Üç çocuğu olan babalar, belirgin şekilde daha olumsuz değerlendirilmiş ve bu etki özellikle evli olmayan babalarda tespit edilmiştir.

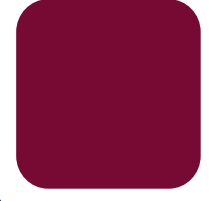
SONUÇ

Bu çalışma, annelerin ebeveynlik rollerinin iş gücü piyasasında hâlâ çok güçlü bir engel olduğunu, babalar açısından ise bu etkinin ailenin demografik yapısına göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Anneler, çocuk sayısı ve yaşına bakılmaksızın, anne olmayanlara kıyasla daha olumsuz değerlendirilmiş; bu olumsuzluk, esneklik eksikliği, devamsızlık ve kariyer kesintisi ihtimali ile fazla mesaiye mesafeli olma gibi algılardan kaynaklanmıştır. Çalışma, anneliğin işe alımda sürekli olumsuz bir etki yarattığını, babalığın etkisinin ise çocuk sayısı ve yaşına göre değiştiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, erkeklerde çocuk sayısı arttıkça iş gücü piyasasında dezavantajlı olarak algılanma olasılığının yükseldiğini, bu durumun özellikle daha büyük yaştaki çocuklara sahip babalar için belirgin olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, gelecekteki araştırmalar için önemli stratejik içgörüler sunmaktadır.

Kaynak: El Haj, M., Dalle, A., Lippens, L., & Baert, S. (2026). How do employers view applicants with and without children? *Journal of Marriage and Family*, 88(1), 192-212. <https://doi.org/10.1111/jomf.70008>

Drugs: Education, Prevention and Policy

Drugs: Education, Prevention and Policy, alkol, tütün ve diğer uyuşturucu maddelerin kullanımına ilişkin önleme, zarar azaltma ve tedavi konularını çok disiplinli bir bakış açısıyla ele alan uluslararası bir akademik dergidir. Çift anonim hakem değerlendirme süreciyle yayımlanan dergi; madde kullanımına dair sosyal, sağlık ve adli politikaların sonuçlarını inceleyen araştırmacılar, politika yapıcılar ve uygulayıcılar arasında iletişim ve tartışma zemini sunmaktadır. Farklı kültürel, tarihsel ve teorik yaklaşımları teşvik eden yayın politikasıyla özgün araştırmalara, politika tartışmalarına, literatür incelemelerine ve madde kullanımının tarihsel-kültürel yönlerini konu edinen çalışmalara yer vermektedir.

Çevrim İçi Bir Bağımlılık Eğitim Programına Katılan Aile Üyelerinin Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma

The Experiences of Family Members Attending an Online Addiction Education Program: A Qualitative Study

Bu çalışma, bağımlı bireylerin ailelerinin karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma becerilerini odağına alarak çevrim içi grup eğitim ve destek programına katılan bireylerin deneyimlerini ele almaktadır. Çalışmada incelenen BreakThrough programı, alkol ve/veya diğer uyuşturucu maddelere yönelik bağımlılık konularını kapsayan ve bağımlılık davranışı gösteren bireylerin aileleri, arkadaşları ve partnerlerine yönelik yürütülen bir grup eğitim programıdır. 2015 yılında Avustralya'nın Victoria eyaletinde kurulan BreakThrough, COVID-19 süreciyle birlikte çevrim içi formata taşınmış ve böylece daha fazla kişiye ulaşmıştır. Bu çalışma ayrıca, çevrim içi deneyimin katılımcılar arasında nasıl bir etkileşim oluşturduğunu da değerlendirmektedir.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, katılımcıların grup eğitim programına katılım deneyimlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma iki araştırma sorusunu odağına almıştır:

- Bu programa katılım, katılımcıların yakınlarının bağımlılığına ilişkin bilgilerini ve bu durumla başa çıkma yeteneklerini nasıl etkiliyor?

- Katılımcılar programı nasıl deneyimliyor ve çevrim içi ortamda diğer katılımcılarla nasıl bağlantı kuruyorlar?

YÖNTEM

■ Metodoloji

Bu çalışmada, katılımcıların deneyimlerine yükledikleri anlamları derinlemesine keşfetmek amacıyla nitel araştırma deseni ve refleksif tematik analiz yaklaşımı benimsenmiştir.

■ Veri Toplama Süreci

Veriler, Temmuz-Aralık 2021 tarihleri arasında, yakın zamanda en az bir çevrim içi seansa katılmış olan 21 kişi (tamamı kadın) ile yapılan yarı yapılandırılmış telefon görüşmeleri aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler ortalama 24 dakika sürmüş ve transkripsiyon hizmeti tarafından yazıya dökülmüştür.

■ Veri Analizi

Analiz sürecinde altı aşamalı (veriye aşına olma, kodlama, ilk temaların oluşturulması, temaların geliştirilmesi ve gözden geçirilmesi, temaların

tanımlanması ve adlandırılması, yazma) refleksif tematik analiz yöntemi uygulanmıştır. Süreçte NVivo, Microsoft Excel gibi programlar kullanılmıştır.

TEMEL BULGULAR

Genel katılımcı özellikleri incelendiğinde ortalama yaşı 53 olduğu, çoğunun kentsel alanlarda yaşadığı görülmüştür. Katılımcıların 16'sı çocuğunun, 4'ü ise eşi ya da eski eşinin bağımlı olduğu ifade etmiştir. Bu çalışmada yapılan görüşmeler ve analiz sonucunda üç tema ortaya çıkmıştır: onaylanma deneyimi, geri adım atma ve deneyimleri anlamlandırmaya yardımcı olacak eğitim.

Tema 1: Onaylanma Deneyimi:

- Bu temada, katılımcıların program sayesinde deneyimlerinin kabul gördüğünü ve damgalamadan uzak olduğunu fark ettikleri gözlemlenmiştir. Özellikle benzer durumu yaşayan diğer katılımcılarla kurulan iletişim, kişilerin utanç, yalnızlık gibi duygularını geri plana itmiştir. Bununla birlikte damgalanma ve suçluluk hissinin azaldığı, “kötü ebeveyn olma”, “yanlış bir şey yapma” gibi endişelerin ortadan kalktığı belirtilmiştir.

Tema 2: Düzeltmek Değil, Geri Adım Atmak:

- Bu temada, eğitimin ailelerin bağımlı yakınlarına yönelik yaklaşımlarında önemli bir değişimi sağladığı ortaya konmuştur. Katılımcılar, geçmişteki “düzeltme” (kontrol etmeye çalışma) çabalarının aile içinde sıkıntı ve çatışmaya yol açtığını fark ederek sınır koymayı ve kontrolün sınırlı olduğunu

kabul etmeyi içeren “geri çekilme” yaklaşımına yönelmişlerdir.

Tema 3: Deneyimleri Anlamlandırmaya Yardımcı Olan Eğitim:

- Üçüncü temada, katılımcıların bağımlılığa ilişkin bilgi edinme ihtiyaçları ele alınmıştır. Katılımcılar, bağımlı yakınlarının davranışlarını anlamlandırmak için acil bir bilgi ihtiyacı hissetmişlerdir. Programın sağladığı bilgiler, bağımlılıkla ilgili bilgi sahibi olmanın yanı sıra umut ve durumu başkalarına açıklama yetisi kazandırmıştır.

Çevrim İçi Katılım Deneyimi

- Katılımcılar, genel olarak yüz yüze eğitime kıyasla çevrim içi ortamın rahatlığını ve erişilebilirliğini (coğrafi engellerin aşılması, iş ve aile yükümlülüklerine uyum) tercih etmişlerdir. Ayrıca, kamerayı kapatma veya sohbet özelliğini kullanma gibi seçeneklerin, özellikle yeni katılanlar için tehdit edici olmayan ve anonim bir ortam sağladığı belirtilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, BreakThrough programının aile üyeleri için sadece bilgi kaynağı olmadığını, aynı zamanda bağımlılığın damgalanmasını azaltan bir platform olduğunu göstermiştir. Katılımcıların, eğitimle birlikte belirli bilgi ve beceriler kazanmalarının yanı sıra yaşam kalitelerinin de arttığı belirlenmiştir. Genel olarak toplumda bağımlılığa dair yaygın damgalama ve yanlış bilgilerin, bağımlı yakınlarının hem kendilerine olan güvenlerini hem de başa çıkma kapasitelerini olumsuz etkilediği

belirtilmiştir. Bu anlamda, BreakThrough gibi programlar damgalamayı ortadan kaldırmayı hedeflemesi ve destek sağlaması bakımından önemli görülmüştür.

Kaynak: Peart, A., Horn, F., Manning, V., Campbell, R., & Lubman, D. I. (2024). The experiences of family members attending an online addiction education program: a qualitative study. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 31(3), 310-317. <https://doi.org/10.1080/09687637.2023.2184248>

